

HISTORY OF MEDICINE / ИСТОРИЈА МЕДИЦИНЕ

Др Александар Шосбергер – први управник градске болнице у Новом СадуЗоран Гојковић^{1,2}, Едита Стокић^{1,3}, Миа Манојловић^{1,3}¹Универзитет у Новом Саду, Медицински факултет Нови Сад, Нови Сад, Србија;²Клинички центар Војводине, Клиника за ортопедску хирургију и трауматологију, Нови Сад, Србија;³Клинички центар Војводине, Клиника за ендокринологију, дијабетес и болести метаболизма, Нови Сад, Србија**САЖЕТАК**

Први директор Градске болнице у Новом Саду, која је временом прерасла у савремени Клинички центар Војводине, био је др Александар-Шандор Шосбергер, рођен у Новом Саду, 13. септембра 1873. године. Медицински факултет је завршио у Будимпешти, а потом се усавршавао у болницама бројних европских градова. Жеља за учењем и даљим усавршавањем одвела га је на специјализацију из области гинекологије и акушерства, те постаје први специјалиста гинеколог-акушер у Војводини. Почетком 20. века, са наглим повећањем броја становника Новог Сада, постојеће болнице нису биле довољне за хоспитализацију болесника, те је Магистрат града априла 1907. године донео одлуку да се подигне нова Градска болница, чија је изградња завршена 1909. године, а тада подигнути објекти су јединице у којима су и данас смештене неке клинике Клиничког центра Војводине. Била је организована тако да је имала Интерно, Хируршко, Дерматовенеролошко и Гинеколошко-порођајно одељење, са постелним фондом од око 300 кревета. Захваљујући свестраном образовању, искуству, високој стручности, интелигенцији и организационим способностима, др Александар Шосбергер је именован за првог управника новоизграђене Градске болнице. Први је у Градској болници применио Васерманову (*Wassermann*) реакцију, те набавио први рендгенски апарат у Новом Саду, за своју приватну ординацију. Као први специјалиста гинеколог-акушер у Војводини, велики допринос је дао увођењу и унапређењу хируршких техника. Др Александар Шосбергер показао је да се преданим професионалним радом и одговорношћу могу постићи велики резултати и унапређење области здравства, о чему говори чињеница да је Градска болница, временом, прерасла у терцијарну здравствену установу Клинички центар Војводине.

Кључне речи: историја медицине; др Александар Шосбергер; Градска болница; Нови Сад

УВОД

Настајањем и развојем Новог Сада многи народи су се доселили и ту нашли свој дом. Доносили су нова знања и искуства и тиме убрзавали и унапређивали развој града. Међу њима је било доста Јевреја, који су, доселивши се ту, схватили да су нашли кућу и дом. Међу таквима је била и породица Шосбергер, која се доселила из Моравске Словачке средином XVIII века. Један изданак те породице, Александар-Шандор Шосбергер, син лекара Георга, а и сам лекар, прихватио је да, као први управник Градске болнице у Новом Саду, организује рад у њој и унапреди здравствену службу овога града [1]. Градска болница је временом прерасла у Клинички центар Војводине.

БИОГРАФИЈА: ОБРАЗОВАЊЕ И СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ

Др Александар-Шандор Шосбергер рођен је у Новом Саду, 13. септембра 1873. године, као потомак старе новосадске јеврејске породице. Шосбергери су дошли у Нови Сад из Сашвара-Шлосберга (данас Шаштинске

Слика 1. Др Александар Шосбергер (1873–1944); извор: лична колекција Јосипа Шосбергера
Figure 1. Dr. Aleksandar Šosberger (1873–1944); source: personal collection of Josip Šosberger

Страже) у Моравској, у округу Нитра, данас Република Словачка. Јеврејску основну школу и гимназију завршио је у Новом Саду 1888. године, а након тога је уписао Медицински факултет у Будимпешти, на којем је дипломирао 1894. године [2, 3] (Слика 1).

Received • Примљено:
November 28, 2022

Revised • Ревизија:
February 5, 2023

Accepted • Прихваћено:
February 11, 2023

Online first: March 7, 2023

Correspondence to:

Zoran GOJKOVIĆ
Clinical Center of Vojvodina
Clinic for Orthopedic Surgery and
Traumatology
Hajduk Veljkova 1–9
21000 Novi Sad
Serbia
zoran.gojkovic@mf.uns.ac.rs

Слика 2. Детаљ улице фасадe некадашње Управне зграде Градске болнице у Новом Саду; извор: лична колекција проф. др Дејана Иванова
Figure 2. Detail of the street facade of the former Administrative Building of the Novi Sad City Hospital; source: personal collection of Prof. Dejan Ivanov, M.D.

Средином 19. века немачки универзитети су развијали нове научне приступе у истраживању и клиничкој пракси. Др Александар Шосбергер је након завршеног факултета, са жељом даљег усавршавања, едукацију наставио у Берлину, Јени, Минхену и Хајделбергу. Имао је прилику да ради у тадашњим водећим медицинским центрима, што је подразумевало и учење медицинских доктрина од чувених лекара као што су Хохенег (*Julius Hochenegg*), Шаута (*Friedrich Schauta*), Вертхајм (*Ernst Wertheim*) и други [2, 4].

Радио је у Босанској Градишци као градски лекар, о чему сведоче именици чланова Сбора леичника Краљевине Хрватске и Славоније издати 1895, 1896. и 1897. године [5].

Након тога, др Александар-Шандор Шосбергер се вратио у Нови Сад, који је толико волео, где је, са много амбиције, радио као лекар практичар. Био је познат и врло угледан лекар, подржаван од стране градских власти. Радио је и као лекар у Новосадском друштву за помоћ плућним болесницима, лекар социјалног осигурања, спортски лекар, лекар у Црвеном крсту, железници и пошти, као и судски вештак [2, 6].

Жеља за учењем и даљим усавршавањем одвела га је на усавршавање из области гинекологије и акушерства, те постаје први специјалиста гинеколог-акушер у Војводини [6]. Напоран рад и добро познавање клиничке праксе донело му је сигурне и довољне материјалне приходе. Био је ожењен Олгом рођ. Опенхајмер (*Oppenheimer*, 1874–1944) са којом је био у браку до краја живота. Нису имали деце, живели су повучено, без учешћа у друштвеном животу тадашњег Новог Сада. Посејдовали су двоспратну кућу са великим, пространим и лепо уређеним станом у тадашњој Јеврејској улици број 11 (данас Позоришни трг у Новом Саду).

Интересантно је истаћи да је Шосбергер, поред велике библиотеке, имао вредну колекцију уметничких слика. Познаваоцима аутомобилизма у Новом Саду добро је познато да је међу првима купио аутомобил. То је за Нови Сад била велика новина и посебна атракција [7]. Познато је да је рендгенске зраке (X-зраци) 8. новембра 1895. године открио немачки физичар Вилхелм Конрад Рендген. Имајући визију потребног унапређења дијагностике, др Александар Шосбергер је набавио први рендгенски апарат у Новом Саду, за своју приватну ординацију, 1905. године. Апарат за потребе Градске болнице у Новом Саду набавио је 1912. године. Ова опрема омогућавала је да се прегледи изводе само као скопије у мраку [8, 9, 10].

ПРВИ УПРАВНИК ГРАДСКЕ БОЛНИЦЕ У НОВОМ САДУ

Почетком 20. века, са наглим повећањем броја становника Новог Сада, постојеће болнице нису биле довољне за хоспитализацију болесника, те је, априла 1907. године, од стране Магистрата града донета одлука да се подигне нова Градска болница [11].

Њена изградња је завршена 1909. године, а тада подигнути објекти су јединице у којима су и данас смештене неке клинике, организационе јединице Клиничког центра Војводине. Градска болница саграђена је као комплекс павиљона [7, 12, 13].

Аутор пројекта Градске болнице је будимпештански архитекта Ђерђ Копечек (*Gyorgy Koczczek*, 1864–1920), а за извођење радова били су ангажовани новосадски градитељи Вилмош Линарић (*Vilmos Linarich*) и Бела Пекло (*Peklo Bela*, 1867–1960). Главна зграда (Павиљон

1), у којој су били смештени Управа, Пријемно одељење и Администрација, имала је сутерен, високо приземље и спрат. Уличну фасаду су красиле фигуре, израђене у техници мозаика, и између њих је година завршетка изградње: 1909 [12, 14, 15] (Слика 2). Болница је имала Интерно, Хируршко, Дерматовенеролошко и Гинеколошко-порођајно одељење, са укупним постелним фондом од око 300 кревета [11, 15]. Павиљон 2 обухватао је Одељење гинекологије и Одељење хирургије, док је у Павиљону 3 било смештено Одељење за унутрашње болести у оквиру ког су хоспитализовани болесници са заразним болестима и болестима нервног система, али и болесници са кожним и венеричним болестима. Поред споменутих одељења, болница је имала и Порођајно одељење, које је у периоду од 1909. до 1914. године било смештено у главној згради болнице, са постелним капацитетом од 20 кревета. Године 1912. изграђена је и зграда у којој је касније смештена болничка апотека, као и зграда за Антитрахомно одељење, које је имало капацитет од 96 постеља [12, 16, 17].

Као еминентан и поштован лекар, др Александар Шосбергер је именован, од стране градске управе, за првог управника новоизграђене Градске болнице. Истовремено, био је први шеф Гинеколошко-порођајног и Дерматовенеролошког одељења [2, 6, 18, 19].

Др Александар Шосбергер био је лекар великих способности и огромне енергије. Пратио је, за то време, модерне методе дијагностике и лечења, примењиване у другим земљама [2, 19]. У то време је сифилис, као хронично заразно обољење, представљао значајан медицински и социјално-економски проблем. Др Александар Шосбергер, као шеф Дерматовенеролошког одељења, први је у Градској болници применио Васерманову реакцију, тј. тест антитела на сифилис, назван по бактериологу Васерману (*August Paul von Wassermann*), заснован на фиксацији комплекса [20]. Захваљујући томе, у Градској болници је било могуће рано дијагностиковати и правремено започети лечење тог обољења, како би се спречила његова прогресија [6].

Као први специјалиста гинеколог-акушер у Војводини, априла 1910. године у Градској болници, др Александар Шосбергер је извршио први царски рез у Новом Саду, а у односу на оперативну гинекологију, пратећи радове познатих гинеколога онога времена, новембра 1912. начинио је и прву абдоминалну хистеректомију у сарадњи са тадашњим главним хирургом болнице др Нандором Брезовским [6, 12, 17]. Интересовање према оперативној гинекологији потекло је још током његовог усавршавања након дипломирања, када је имао прилику да се упозна са радовима Ернста Вертхајма (*Ernst Wertheim*), који је још 1898. развио методу радикалне тоталне хистеректомије са уклањањем лимфних чворова и параметрија. Вертхајм је 1911. објавио резултате и искуства спроведених првих 500 операција (*Die erweiterte abdominale Operation bei Carcinoma colli uteri: auf Grund von 500 / Проширена абдоминална операција код карцинома грлића материце: на основу 500 случајева*) [21]. Године

1912. др Александар Шосбергер изводи ову операцију у Градској болници, те се сматра зачетником гинекологије у Војводини [6, 17, 18, 22].

Своја искуства у гинеколошкој пракси приказао је објављивањем рада у медицинским часописима, указујући на значај превенције и лечења пуерпералне сепсе, значајног фактора за повећан морталитет порођаја [13]. Наиме, у то време, пре увођења антибиотика у медицинску праксу, пуерперална сепса је имала много већу преваленцију. Рад под насловом „*Die Serumprophylaxe der Geburt*“ („Серумска профилакса порођаја“) објављен је два пута, у часопису Минхенски медицински недељник (*Münchener Medizinische Wochenschrift*, 1931), као и у Централном часопису за гинекологију (*Zentralblatt für Gynäkologie*, 1931) [6].

После завршетка Првог светског рата и ослобађања земље, почетком 1919. године, др Шосбергер се повлачи из државне службе, те остаје само приватни лекар. У својој породичној кући, на првом спрату, 1920. године је основао приватни Санаторијум за хирургију и гинекологију, са операционом салом и осам кревета [18, 19].

ДРУГИ СВЕТСКИ РАТ – ТЕШКЕ ГОДИНЕ

Окупација града (1941–1944. године) доводи до протеривања, заробљавања и забране рада многим лекаrimа, па и гинекологима-акушерима, што је отежало пружање здравствене заштите у то време [13].

Дана 19. априла 1941. године, Јеврејима у Новом Саду је од стране мађарске окупационе власти била наметнута тзв. контрибуција од пет милиона пенга. Овај износ од педесет милиона динара сакупљен је од стране свих припадника Јеврејске општине у Новом Саду. Међутим, 24. маја 1941. године, сви мушкарци Јевреји, старости од 18 до 60 година, подвргнути су обавезном присилном раду. Иако је био врло угледан човек и резервни аустроугарски санитетски официр у већ поодмаклим годинама, а такође и носилац бројних аустроугарских одликовања, Шосбергер је доживео да буде одведен на принудни рад. Прва група састојала се од преко 400 људи, а у њој је био и Александар Шосбергер (према речима Јосипа Шосбергера, који је информације добио од свог оца Павла Шосбергера). Од ове групе сачињене су радне јединице које су првобитно биле задужене за рад у бази речне флотиле, који је подразумевао чишћење рушевина, а по завршетку тог посла група је обављала сличне радове на аеродрому, обављајући тако 10–12 часова дневно, а некада и дуже, тежак физички посао. Поред исцрпљујућег посла, радници су били принуђени да се суочавају, без икаквог разлога, и са нељудским и страховитим казнама, при чему су их подофицири тукли, а неретко су морали по два сата висити обешени за руке. Доктор Шосбергер је после неколико недеља ослобођен захваљујући залагању утицајних суграђана Мађара, након чега се повукао у свој дом. Министарство унутрашњих послова Мађарске донело је наредбу да се 7. априла

1944. године интернирају сви за окупатора „опасни“ и угледни Јевреји. У целој Бачкој, током ноћи између 25. и 26. априла 1944, излепљени су плакати са наредбом којом је Јеврејима забрањено да излазе из својих домова, а хапшење Јевреја започето је 26. априла у раним јутарњим часовима и трајало је неколико дана. Хапшење су вршиле полиција и жандармерија, као и војска, фолксдојчери и немачке безбедносне снаге, док су им неки од становника помагали [2, 19, 23, 24].

Како би избегао понижење, 26. априла 1944. године др Александар Шосбергер је убризгао смртоносну дозу морфијума својој супрузи Олги и себи, у свом стану, пре одвођења. Сахрана је обављена на новосадском Јеврејском гробљу, у породичној гробници Опенхајмер (парцела II – 106) [2, 6, 19].

ЛИТЕРАТУРА

1. Šosberger J. Masoni u Vojvodini 1785–1940. Novi Sad: Merkur Impex d.o.o.; 2014.
2. Šosberger J. Šosberger: saga o tri veka. Novi Sad: Merkur impex d.o.o.; 2019.
3. Šosberger P. Novosadski Jevreji – iz istorije jevrejske zajednice u Novom Sadu. Novi Sad: Prometej; 2001.
4. Šosberger P. Šosberger dr Aleksandar. U: Enciklopedija Novog Sada, knjiga 30 (gl. urednik Dušan Popov). Novi Sad: Novosadski klub, Gradska biblioteka Novog Sada; 2009. p. 534–5.
5. Imenik članova Sбора liečnika Kraljevine Hrvatske i Slavonije u Zagrebu za g. 1895. Liečnički viestnik br. 2, 1895.
6. Berić M. B. Prvi ginekolog-akušer u Vojvodini – Dr Aleksandar Šosberger (1873–1944). Jugoslav. ginek. opstet. 1984;24:71–2.
7. Sakač V. Iz istorije Novog Sada i njegovog zdravstva (I–IV) – I deo. Eskulap. 2007;2(3–4).
8. Radiologija. U: Enciklopedija Novog Sada, knjiga 22 (gl. urednik Dušan Popov). Novi Sad: Novosadski klub, Gradska biblioteka Novog Sada; 2003. p. 277.
9. Milanović M. R. Istorijat i razvoj radiologije u Vojvodini. U: Organizacija i istorija radiološke službe. Beograd: Kovitom; 2005. p. 53.
10. Popović L. Radiologija u Vojvodini. U: Jedan vek radiologije u Srbiji 1895–1995, ur. Branislav Goldner. Beograd: Srpsko lekarsko društvo, Sekcija za radiološku dijagnostiku; 1995. p. 113–7.
11. Cvejić S. Glavna Pokrajinska bolnica Vojvodine u Novom Sadu. Med Pregl. 1961;14(8):429–32.
12. Dobanovački D, Vučković N, Gudović R, Sakač V, Tatić M, Tepavčević V. Development of the City Hospital in Novi Sad: Part I. Med Pregl. 2019;72(5–6):185–9. [DOI: 10.2298/MPNS1906185D]
13. Berić B, Miškov D. Pregled istorijskog razvoja akušerstva i ginekologije u Novom Sadu (1748–1963). U: 250 godina akušerstva i ginekologije na tlu Vojvodine. Novi Sad: Matica spska, Novi Sad; 1983. p. 13–28.
14. Brdar V. O zgradama Gradske bolnice u Novom Sadu (1909–1912). Građa za proučavanje spomenika kulture Vojvodine. 2013;26:19–28.
15. Sakač V. Zdravstvo Novog Sada. Novi Sad: Prometej; 2010.
16. Berić B, Miškov D. Pregled istorije bolnice u Novom Sadu (1730–1980). Med Pregl. 1981;34(5–6):259–65.
17. Drača P. Razvoj ginekološko-akušerske službe u Novom Sadu. U: Drača P, gl. urednik. Razvoj ginekologije i akušerstva u Vojvodini do 2000. godine. Novi Sad: Medicinski fakultet; 2008. p. 111–50.
18. Dobanovački D, Breberina M, Vujošević B, Pečanac M, Žakula N, Trajković V. Sanatoria in the first half of the XX century in the province of Vojvodina. Archive of Oncology. 2013;21(1):34–43. [DOI: 10.2298/AOO1301034D]
19. Šosberger P. Naši sugrađani Jevreji: biografije. Novi Sad: Stojkov; 2001. p. 90–1.
20. Bialynicki-Birula R. The 100th anniversary of Wassermann-Neisser-Bruck reaction. Clin Dermatol. 2008;26(1):79–88. [DOI: 10.1016/j.clindermatol.2007.09.020] [PMID: 18280907]
21. Die erweiterte abdominale Operation bei Carcinoma colli uteri: auf Grund von 500 Fälle. Berlin-Wien: Urban & Schwarzenberg, 1911.
22. Šosberger P. Prilozi istoriji zdravstvene kulture grada Novog Sada (Supplements to the history of health culture in the town of Novi Sad) Učešće Jevreja u zdravstvu Novog Sada (1693–1942). Medicinski pregled. 1985; XXXVIII(3–4):211–5.
23. Romano J. Jevreji zdravstveni radnici Novog Sada žrtve fašističkog terora (1941–1945). Naučni sastanak Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije. Novi Sad. 1973. p. 89–95.
24. Šosberger P. Zbornik članaka. Novi Sad: Stojkov; 2009. p. 33–5.

ЗАКЉУЧАК

У овом раду приказан је животни пут др Александра Шосбергера, као и део његовог стручног рада у Градској болници, која је, иако првобитно скромних капацитета, после скоро више од једног века прерасла у терцијарну здравствену установу, Клинички центар Војводине. Др Александар Шосбергер је, као први гинеколог-акушер у Војводини, начинио први царски рез и абдоминалну хистеректомију у Новом Саду, а не треба занемарити ни чињеницу да је први увео Васерманову реакцију, која је била од великог значаја за дијагностику болести оног времена.

Изјава о сукобу интереса: Аутори изјављују да не постоји сукоб интереса.

Dr. Aleksandar Šosberger – the first director of the Novi Sad City Hospital

Zoran Gojković^{1,2}, Edita Stokić^{1,3}, Mia Manojlović^{1,3}

¹University of Novi Sad, Faculty of Medicine, Novi Sad, Serbia;

²Clinical Center of Vojvodina, Clinic for Orthopedic Surgery and Traumatology, Novi Sad, Serbia;

³Clinical Center of Vojvodina, Clinic for Endocrinology, Diabetes and Metabolic Disorders, Novi Sad, Serbia

SUMMARY

The first director of the Novi Sad City Hospital, which eventually grew into the modern Clinical Center of Vojvodina, was Dr. Aleksandar-Šandor Šosberger, born in Novi Sad on September 13, 1873. He graduated at the Faculty of Medicine in Budapest, and then trained in hospitals in numerous European cities. The desire to learn and further hone his training led him to specialize in the field of gynecology and obstetrics – thus, he became the first gynecologist-obstetrician specialist in Vojvodina.

At the beginning of the 20th century, with the sudden increase in the number of inhabitants of Novi Sad, the existing hospital facilities were insufficient for the hospitalization of the patients; thus, the City Magistrate made a decision in April of 1907 to build a new city hospital, the construction of which was completed in 1909, and the facilities built at that time are units in which some clinics of the Clinical Center of Vojvodina are still located today. It was organized in such a way that it had Internal

Medicine, Surgical, Dermatology-Venereology, and Gynecology-Obstetrics departments, with the bed capacity of about 300. With his comprehensive education, experience, high expertise, intelligence, and organizational skills recognized, Dr. Aleksandar Šosberger was appointed as the first manager of the newly built City Hospital. He was the first in the City Hospital to apply the Wasserman reaction, and he obtained the first X-ray machine in Novi Sad, for his private practice. As the first gynecologist-obstetrician specialist in Vojvodina, he made a great contribution to the introduction and improvement of surgical techniques. Dr. Aleksandar Šosberger showed that with dedicated professional work and responsibility, great results, and improvements in the field of healthcare can be achieved, as evidenced by the fact that the City Hospital, over time, grew into a tertiary healthcare institution, the Clinical Center of Vojvodina.

Keywords: history of medicine; Dr. Aleksandar Šosberger; City hospital; Novi Sad